

İlkay Canan OKKALI

Dr. Öğretim Üyesi, Trabzon Üniversitesi, icanikli@gmail.com, Trabzon-Türkiye

ORCID: 0000-0003-1817-4060

MİCROMEGAS'TAN GÜNEŞİN DOĞUŞU'NA İLHAM DOLU BİR YOLCULUK: ALİYE BERGER**Özet**

Aliye Berger (1903-1974) Şakir Paşa ailesinin son çocuğu olarak Büyükkada'da Rosolato köşkünde doğar. Şakir Paşa ailesi Osmanlı'nın köklü ailelerindedir ve bu aileden birçok sanatçı yetişmiştir. Aliye Berger sanat hayatına kırk dört yaşında başlar. 1947'de eşinin ölümü üzerine gittiği Londra'da önce heykel sonra gravür eğitimi alır. İlk dönem çalışmalarında Büyükkada'da doğduğu köşkü ve odalarını, Karl Berger'i, aile üyelerinin portrelerini, otoportrelerini betimlemiştir. Genellikle çukurbaskı tekniği ile çalışmasına rağmen tüm gravür tekniklerini denemiştir. İstanbul'un tüm semtlerini dolaşarak küçük boyutlu İstanbul gravürleri yaparak bunları tebrik kartı şeklinde düzenlemiştir. Aliye Berger 1954 yılında Yapı Kredi Bankası'nın kuruluşunun 10.yılı için düzenlenen "İş ve İstihsal" adlı AICA derneği sanat eleştirmenlerinin jüri üyesi olduğu yarışmada birinci olur. Ödülü kazandığı ilk büyük yağlıboya olan *Güneşin Doğuşu* resmiyle akademi dışından bir sanatçı olarak varlığını kabul ettirir ve grupların ön planda olduğu bir dönemde bireysel olarak var oluşunu ispatlar. Bu yarışma Türk Resim Sanatı açısından da bir dönüm noktası olmuştur. Bu yarışmadan sonra soyut eğilimler hız kazanır. Bu çalışma, betimsel modele dayalı nitel bir araştırmadır. Makalede Aliye Berger'in *Güneşin Doğuşu*, *Mevleviler*, *Karayılan/Davulcu*, *Otoportreleri*, *Dansçılar*, *Karadeniz Oyunları*, *Gecekondu Evleri* gibi yağlıboya ve renkli gravür çalışmalarına yer verilmiştir. *Güneşin Doğuşu* resminde Voltaire'nin Micromégas eserinden ilham aldığı düşünülmektedir. Aliye Berger'in dinamizm içeren *Güneşin Doğuşu*, *Mevleviler*, *Karayılan/Davulcu* çalışmaları özelinde sanatçının ilham aldığı konu ve öyküler araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aliye Berger, Gravür, İş ve İstihsal, Micromegas, Güneşin Doğuşu.

AN INSPIRING JOURNEY FROM the MICROMEGAS TO SUN RISING: ALIYE BERGER**Abstract**

Aliye Berger (1903-1974) was born in the Rosolato mansion in Buyukada as the last child of the Sakir Pasha family. Sakir Pasha's family is one of the well-established families of the Ottoman Empire and many artists have arisen from this family. Aliye Berger begins her artistic life at the age of forty-four. She studied sculpture first and then engraving in London after the death of his husband in 1947. In her early works, she depicted the mansion where she was born in Buyukada and its rooms, Karl Berger, and portraits and self-portraits of the family members. Although she usually worked with the hollow print technique, she tried and improved all sorts of printing techniques. She walked around all districts of Istanbul, made small-sized engravings of Istanbul, and arranged them in the form of greeting cards. In 1954, Aliye Berger was awarded first price in the art competition named "Work and Production", where AICA critics were the jury and which was organized for the 10th anniversary of the establishment of Yapı Kredi Bank. She proved her existence as a non-academic artist with her first major oil painting, *Sun Rising*, for which she won the award and proved her individual existence in a period when groups were at the forefront. This competition has also been a turning point for Turkish Painting Art. After this competition, abstract trends gained momentum. This research is a qualitative research based on the descriptive model. Aliye Berger's oil painting and colored engraving works such as *Sun Rising (Güneşin Doğuşu)*, *Whirling Dervishes (Mevleviler)*, *Blacksnake/Drummer (Karayılan/Davulcu)*, her self-

portraits, *Dancers (Dansçılar)*, *Black Sea Dances (Karadeniz Oyunları)*, *Shany Houses (Gecekondu Evleri)* are included in this article. Her painting named *Sun Rising* is thought to have been inspired by Voltaire's work *Micromégas*. The subjects and stories that inspired the artist were researched in the context of Aliye Berger's *Sun Rising (Güneşin Doğuşu)*, *Whirling Dervishes (Mevleviler)*, and *Blacksnake/Drummer (Karayılan/Davulcu)* works, which are containing dynamism.

Keywords:Aliye Berger, Engraving, Work and Production, Micromegas, Sun Rising.

1. Giriş

Aliye Berger Şakir Paşa ailesinin son çocuğu olarak 24 Aralık 1903'de Büyükkada'da doğar. Tam ismi Hayrünnisa Hatice Aliye'dir. Ablası Fahrünnisa ve Aliye Rosolato köşkünde dünyaya gelmiştir. İçinde envai çeşit çiçek ve ağaç bulunan bahçeli, 24 odalı, üç katlı kırmızı köşk Şakir Paşa ailesinin simgesi olmuştur (Koç, 2004: 35). Kültür ve sanat sohbetlerinin yapıldığı bir Osmanlı ailesine mensuptur. Babası Mehmet Şakir Kabağağaçlı (1855-1914) ve amcası sadrazam Cevat Paşa Meşrutiyeti benimsemiş kişilerdir. Aile çocuklarının eğitimine önem vermiş, batılı bir eğitim almalarını sağlamışlardır. Fransızca, İngilizce dersleri aldırıp, G. Flaubert, E. Zola, A. Daudet gibi Fransız yazarların klasiklerini okutmuşlardır. Bu derslerin yanı sıra Türkçe, piyano ve jimnastik öğretmenleri de evde eğitim vermişlerdir. Bunun yanında gelenekler konusunda taviz vermeyen bir yaşam biçimine sahiptirler ve çocuklara dini eğitim, Arapça, Farsça ve Kuran-ı Kerim dersleri de aldırılmışlardır (Erbil, 1975: 3). Şakir Paşa köşkün çalışma odasında yazarak ve okuyarak zamanının büyük bir kısmını geçiren birisidir. Tarih kitapları yazar, fotoğrafçılıkla uğraşır. 1912'de basılan *Osmanlı Tarihi* adlı kitabının yazarıdır (Koç, 2004: 37, 39). 1903 yılında Paris'te bir resim yarışmasında da ikinci olmuştur (Devrim, 2010: 18). Şakir Paşa ailesinin diğer fertleri de sanata uzak değildirlir. Aliye Berger'in annesi Sare İsmet (1875-1938) ipekli kumaşlar üzerine boyama yapar (Erbil, 1975: 3). Evin büyük oğlu Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen yazar ve ressam Cevat Şakir Kabağağaçlı'dır. Evin büyük ablası Hakkiye Koral el işlemelerinden çantalar yapar, Ayşe Hanım güzel piyano çalar. Fahrünnisa Zeid uluslararası alanda tanınmış bir ressamdır. Ailenin sonraki kuşağından Füreyä Koral seramik sanatçısı, Nejad Devrim ressam ve Şirin Devrim tiyatro oyuncusu olacaktır.

1951 yılında İstanbul'da ilk kişisel sergisini açarak sanat hayatına giriş yapan Berger'in sergisini açtığı yıllarda sanat ortamında d Grubu üyelerinin hakimiyetini görürüz. Sanatçılar için bağımsız olabilmek ve sadece eserleriyle geçinebilmek imkansız gibidir. 1930 ve 50 arasında Türkiye adına gerçekleştirilen tüm sanat etkinliklerinde tek söz hakkı Güzel Sanatlar Akademisi'nindir. 1950'li yıllara kadar devletin güzel sanatlar alanındaki resmi görüşünü belirleyen merkez Akademi'dir (Sönmez, 1994). Akademi'yi ve Kübizm anlayışlarını eleştiren Tavanarası Ressamları da 1951'de Fransız Konsolosluğu'nda ilk sergilerini açarlar. Bu sergiyle Akademi ve d Grubu'nu hedef alan dönemin sanat tekeline karşı çıkan ve taklit resim yapılmasını eleştiren bir kitapçık da yayımlayarak bir polemik başlatırlar (Gören, 2010: 24). 1952'deki sergilerinde yine d grubunu ve Kübizm anlayışlarını hedef alarak, özgün, soyut, yenilikçi çalışmalara öncelik verirler. Bu gelişmeler içinde 1954 yılında hem Türk resmi hem de Aliye Berger için önemli olacak bir yarışma düzenlenmiştir. Büyük boyutlu *Güneş* veya *Güneşin Doğuşu* diye bilinen kompozisyonu ile birincilik ödülünü alması Aliye Berger'in sanat hayatında bir dönüm noktası olacaktır.

2. Yöntem

Araştırmada literatür taraması yapılmış, Aliye Berger'in anıları, röportajları, sanat tarihi kitapları, konu ile ilgili makale ve tezler incelenerek veri toplanmıştır. Çalışmada öncelikle sanatçının eğitim hayatı üzerinde durulmuş, Aliye Berger'in gravüre başlaması ve yaşamındaki önemli gelişmeler incelenmiş, Türk resim sanatı içinde dönüm noktası sayılabilecek "İş ve İstihsal" yarışmasının sonuçları ve *Güneşin Doğuşu* resminin oluşum süreci ve ilham kaynakları analiz edilmiştir. Baskiresim sanatının öncü isimlerinden olan Berger'in renkli gravürleri ve yağlıboyalardan seçilen örnekler incelenmiş, katıldığı bienaller, sergiler ve eserlerinin bulunduğu uluslararası müzeler hakkında bilgi verilmiştir.

3. Aliye Berger'in Eğitim Hayatı

Aliye ilkokula babası Şakir Paşa'nın Büyükada da açtığı mahalle mektebinde başlar. Aile küçük kızları Fahrünnisa ve Aliye'yi örnek olması için bu okula yollamış (1909-1912) daha sonra da 1912 yılında Notre Dame de Sion okuluna yazdırmıştır (Erbil, 1975: 3). Resimlerine de ilham verecek olan Voltaire, Strindberg, İbsen, Dostoyevski'yi 11 yaşından itibaren okumaya başlamıştır. Okudukça notlar tutmuş, yazı yazmak onda bir coşkuya dönüşmüştür. Yazı yazmak onun için kişiliğini yansıtan, sözcüklerin kendisini cesaretlendirdiği bir eylem olmuştur. Kendisini var edecek olan şeyin yazmak olduğunu düşünmüştür. O yüzden Dostoyevski'ye ve İbsen'e sığınmıştır (Koç, 2004: 65). Hatta Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'indeki Alyoşa'dan ilham alarak Alyoşa lakabını kullanmıştır.

Şakir Paşa'nın 1914 yılında ölmesi, ailenin kadınları için radikal değişiklikleri getirir. Kurtuluş Savaşı'nın etkisiyle ciddi boyutta maddi sıkıntıların başlamasına neden olur. Ailenin kadınları, Sare Hanım ile büyük kızlar Hakkiye ve Ayşe Hanım zorluklara karşı birlikte mücadele verirler ve çekilen yokluğu çocuklara hissettirmezler. Olumsuz durumlara rağmen çocuklar İngilizce, Fransızca, piyano, resim, Farsça, Arapça ve Kuran-ı Kerim ders-leri almaya devam etmiştir (Erbil, 1975:3; Özdoğru, 1974: 32). Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla özel bir okul olan Dame de Sion kapanmıştır. Eğitimlerine devam etmeleri için 1915 yılında Fahrünnisa ve Aliye, Laloy-Bragiotti Kız Enstitüsü'ne (1909-1923/24) yazdırılmıştır (Koç, 2004: 62). Aliye, 1920'da on yedi yaşına geldiğinde Fransız Büyükelçiliği'nde açılan lise bitirme sınavına girerek lise diplomasını almış ve öğrenimini tamamlamıştır (Erbil, 1975: 2). Hayatının aşkı Karl Berger'i (1894-1947) 1924 yılında yeğeni Füreya'ya keman dersi vermek için köşke geldiğinde tanışmıştır. Macar asıllı müzisyenden etkilenmiş ve kendisi de ondan müzik dersi almak istemiştir (Koç, 2004: 75). Karl Berger yaşadığı dönemde ünlü bir pedagog ve keman virtüözüdür. Aynı zamanda sarayda Şehzade Abdülmecid Efendi'nin de saray hocası olmuştur. Ailenin geleneklerine bağlılığı, babası Şakir Paşa'nın erken ölümüyle çözülmeye başlamıştır. Cevat Şakir'in mahkumiyeti sonrasında Bodrum'a sürülmesi, Suat Şakir'in çoğunlukla yurtdışında olması, Şakir ailesi kadınlarına özgürlük sağlamıştır. Ailedeki erkeklerin evden uzak olmaları erkek egemenliğini yıkacaktır ve kızların kendi özgürlük alanlarını genişletmelerine olanak verecektir. Aliye Berger yirmi üç yıl süren ilişkisini ailesine çocuksu ve çılgın tarafiyla kabul ettirmeyi başarmıştır. 1947 yılında evlenirler ama Karl Berger aynı yıl vefat eder.

4. Aliye Berger'in Gravür Çalışmaları

Aliye Berger eşinin ölümünden sonra büyük bir yas dönemi yaşar. Bu durumun uzamasından endişelenen ablası Fahrünnisa Zeid onu yanına almıştır. Londra'da acısını bastırabilmek için önce heykele, daha sonra gravüre yönelir. J. Buckland Wright'ın (1897-1954) atölyesinde üç yıl çalışır. Gravür, bakırın parıltısı ve siyah-beyaz boyalara tutku ile bağlanmak sanatçının acısına iyi gelecektir. Berger'in çalışmaları yaşadıklarının ve kendi iç dünyasının dışavurumudur. Okulda önce heykel çalışmaları yapsa da beğenilmez. Sonra gravür çalışmaya başlar, gravürlerini gören hocası özel olarak ilgilenir. Okul heykeltraş Henry Moore gibi pek çok ünlü sanatçının geldiği bir yerdir ve Berger'de onlarla arkadaşır (Erbil, 1975: 4). Aliye Berger gravürü neden seçtiğini şu şekilde anlatır:

“Çünkü ıstırabım çok büyüktü. Dünyayı renkli olarak göremiyordum. İkinci bir sebep daha vardı. Bunu izah etmek güç: Gravürde bakır üzerine çalışıyordum ve bakırın ışığın altındaki parıltısı beni çekiyor, yaratmak istediğim şekillere hayat veriyordu. Aslında sadece benim hayalimde mevcut olan şekiller, o parıltıda bir serap gibi beliriyor ve ben bakırın üzerinde çalıştıkça o serap hakikat oluyordu. Hayatta büyük bir felakete uğramıştım, şekiller bakırın nasıl kaplıyorsa, sanatım da benim hayatımı aynı şekilde dolduruyordu adeta. Bakır levhayla, boşalan ve doldurmaya çalıştığım hayatımın ahengi aynıydı.” (Berger, 1954).

İstanbul'a döndüğünde Narmanlı Han'da oturmaya başlar. 1950'lerde ve 1960'larda Aliye Berger'in evi, sanatçıların uğrak noktası olmuştur. Burası İstanbul sanat ortamını tanımak isteyen yabancı ziyaretçiler için en son gelişmeleri yakalayabilecekleri bir yerdir ve İstanbul'un “bohem” dünyası olarak anılır (Endres, 2012: 472). Aliye Berger, İstanbul'a yüz elliye yakın gravür çalışması ile dönmüştür ve 1951'de Fransız Başkonsolosluğu'nda 140 parçalık eserle ilk kişisel sergisini açar. Bu gravürler Berger'in yaşantısından çeşitli olayları ve anıları anlatmaktadır. Sanatçının *Mutfak*, *Oda*, *İsa Tepe'den Dönüş*, *Sokak Çalgıcısı*, *Piyano Dersi*, *Köprüde Son Vapur Saati* gibi ilk

gravürlerinde Büyükkada'ya ve köşke ait anıları, Karl Berger ve onun kemani, İstanbul'un çeşitli yerlerinden görünüşleri, karakalem otoportreleri ve aile üyelerinin portreleri yer alır. Bu döneme ait eserleri iç dünyasının birer yansımalarıdır. Aliye Berger'in gravürleri insanı kompozisyonun içine doğru çeken ve derinlere götüren bir anlayış içindedir. Hocası Wright'ın fantastik mekanlı gravürlerinden etkiler de vardır. Berger'in bazı gravürlerinde kullandığı kuru kafalar, grotesk figürler, karanlık boşluklar, ölüme ve acıya gönderme yapar. Daha sonraki yıllarda İstanbul'un çeşitli semtleri, çiçekler, leylekler, kargalar, balıkçılar, dalgıçlar, süngerciler, karadeniz oyunları, horon, dansçılar, mevleviler temalı eserler yapacaktır. Konularını çevresinden ve yaşamdan alır. Aliye Berger'in gravürleri zamanla çizgisellikten uzaklaşarak lekesele bir anlayışta devam etmiştir.

İstanbul'da gravür çalışmalarına devam edebilmek için epey çaba sarf etmiştir. Leopold Levy ile 1936'da Akademi'de başlayan gravür eğitimi 1948'de çıkan yangınla sekteye uğramıştır. Malzeme ve makine yoktur, Berger gravürü bırakmayı bile düşünür. Ahmet Emin Yalman, Vatan Gazetesinde bulunan makine parçalarından çalışmalarını basabileceği bir makine yapmıştır. Sanatçı, gravürlerini sadece kağıt üzerine basmaz, bakırın üstüne danteller, mukavva parçaları gibi değişik malzemeler ekler. Tülbent, zımpara, kese ve kasap kâğıtları gibi farklı malzemeler üzerinde deneysel çalışmayı sever (Erbil, 1975: 4, 8). Basılı malzemeler kullanarak, farklı dokular üzerindeki gravürün etkisini görmeye çalışır. Gravürde kendine özgü ve özgün bir anlatım dili oluşturmuştur. Bir gravürün orijinal kabul edilmesi için kalıbın sanatçı tarafından yapılması ve alınan baskıların numaralandırılıp sanatçısı tarafından imzalanması gerekir. Aliye gravürlerine Akademik anlayıştaki gibi numara vermez. İmzasını genellikle sağ alt köşeye Aliye Berger Boronai olarak atar. Sol köşeye de genellikle resmin ismini yazar. Aliye her gravürü bir baskıdan diğerine küçük değişikliklerle bastığı için birbirinin aynı gravürü yoktur. Çalışmaları akademik olarak nitelendirilmez ama yeni denemelere açık görüşüyle gravüre farklı bir yaklaşım getirmiştir. Bütün enerjisiyle gravür sanatının bütün tekniklerini uygular. Aliye Berger tüm bunları fikren özgür ve kimsenin etkisi altında kalmadan yeniliğe açık bir dünya görüşüyle yapar.

5. Micromegas'tan Güneşin Doğuşu'na

1954 yılındaki "İş ve İstihsal" konulu yarışma "sanatçılara geniş iş imkânları açılacaktır" duyurusuyla başlar ve o dönemde Akademi'de veya devlette memur olmayan ve resimlerini satarak geçinmeye çalışan sanatçı grubunun ihtiyacına da öncelik vermesi açısından önemli bir yarışmadır. Yarışma koşulları önceden belirlenmiştir. Resimler yağlıboya ve 2x3 metre boyutlarında olacak, "Türkiye'de İstihsal" konusu işlenecektir. Konu, Türkiye'nin ekonomik durumuyla bağıntılıdır. Demokrat Parti hükümettedir ve üretim teşvik ediliyordur. Yarışma aynı zamanda güncel sanat ortamının oluşabilmesi için gerekli olan sanatçının bağımsızlaşabilmesine de zemin hazırlaması bakımından önemlidir. Yarışmaya çoğu akademi çevresinden 36 ressam, toplam 38 tablo ile katılır. Yarışma, Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği'nin (AICA) İstanbul'da düzenlenen V. kongresinde Eylül 1954 tarihinde yapılmıştır. Kongre dolayısıyla İstanbul'a gelen sanat eleştirmenleri Sir Herbert Read, Lionello Venturi, M. Paul Fierens yarışmanın jürisini oluşturmuştur (Sönmez, 1994).

Aliye Berger'in resminin birinci olması Türk Resmi için önemli bir kırılma noktası olur ve birçok tartışmayı da beraberinde getirir. Ağırlıklı olarak Anadolu insanını figüratif ve kübist kompozisyonlar içinde betimleyen resimler arasında Berger'in "dinamik, renkçi ve öznel kompozisyonunun seçilmesi" soyut resmin modern sayıldığına da göstergesi olmuştur. *Güneşin Doğuşu* resmiyle 1950'li yıllarda beliren soyut eğilimler hız kazanmaya başlayacak ve o dönemde Tavanarası Ressamları'nın d Grubu'nun Kübizm anlayışına ve Akademi'ye eleştirel bakışı da bu resimle birlikte daha görünür hale gelecektir. Akademinin sanat ortamındaki gücü sorgulanmaya başlar. Akademi dışından birisinin birincilik almasını kabul edemeyenler jüriye tepki göstermişlerdir. Jüri üyelerinden Roma Üniversitesi Sanat Tarihi Profesörü Lionello Venturi ödülü neye göre seçtiklerini şu şekilde açıklamıştır. Resmin soyut yönelimli olmasından, bilinçaltı, sezgi ve sembollerin resme aktarım biçiminden ve hareketli, heyecan verici darbe vuruşlarından etkilendikleri için birinci seçtiklerini ifade etmiştir (Tansu, 1954: 5). Yarışmaya katılan resimlerin pek çoğu tek bir elden çıkmış gibidir. Olumsuz eleştiriler yanında olumlu eleştiriler de basında yer almıştır. Yarışmanın sonucunun bu denli

gündem yaratmasının Türk resim sanatına önemli etkileri olmuştur. Hem akademi sanatçıları hem de eleştirmenler çağdaş resmin nasıl olması gerektiği hakkında fikirlerini paylaşmışlardır. Aliye Berger ise tüm eleştirilerin odağında olmasına rağmen tartışmalardan uzak durmayı seçmiştir.

Aliye Berger ilk büyük yağlıboya resmi *Güneşin Doğuşu*'nu nasıl yapmıştır, nelerden ilham almıştır? Sanatçı resme daima konudan başlamış ve insanı çarpan, etkileyen resimler üretmiştir. Edebiyattan, hayal gücünden, doğadan, felsefeden ilham alıp bunu sanatına aktarmıştır. *Güneşin Doğuşu* resmine başlamadan önce Fahrünnisa Zeid'e mektup yazmış ve ondan tavsiye istemiştir. Ablası büyük bir tablo yapmak için önce kendini tablonun içinde hissetmesi gerektiğini ve bütün varlığıyla tabloya yerleşmesi tavsiyesinde bulunmuştur (Görsel 1). Önce kağıt üzerine guaj ve kağıt üzerine karışık teknikle *Hasat* adını verdiği iki eskizini ve sonra siyah beyaz gravürünü yapar (Noyan, 2002: 48, 59). Aliye Berger resmin yapılış öyküsünü şöyle anlatır:

“Resmim kalbimin atışı kadar bana yakındı. Göze fazla çarpan, tabloda dışarı fırlayan şekillerden hoşlanmam...Kendi adıma hayatı bütünüyle görmek isterim. O tabloda toprak, deniz ve güneşle haşır neşir olan insanları Mozartvâri diyebileceğim motiflerle işlemek istedim. Bir köşeye buğday yüklü bir araba, başka tarafa buğday yıkayan kadınlar, bir fabrika, bir koyun sürüsü koydum. Sonra süngercileri ele aldım. Ege kıyılarında denize dalan süngerciler, suyun dibinde eski zamanlardan kalan uzun toprak küpler bulurlarmış. Bizim adadaki evde de vardı o küplerden. Kadınlar, süngercilerin içine sünger doldurdukları küpleri omuzlarına vurup evlerine yollanırlarmış. Tablonun sağ tarafı bunlara dair. Sonra denizin çizgilerine, balıkları göstermeden, balıkların suyun içindeki hareketini, çırpışını vermeye çalıştım. Ayrıca bir köşede bir sepet dolusu balık da var. (...) İstihsal sembolü diye büyük büyük koyunlar koyamazdım ya! Uzaktan bakılınca bir koyun sürüsü otlağın bir parçası gibi görünür, tabiatla birleşir. Ben de öyle yaptım. O tablonun bir köşesinde güneş doğmadan balığa hazırlanan balıkçılar vardır. On gün uğraştım o küçük detayın üzerinde. Bütün bunların tablomun içinde ayrı ayrı motifler halinde kaldığını kabul ediyorum. Fakat amacım da buydu zaten.” (Erbil, 1975: 6).

Görsel 1. Aliye Berger, *Güneşin Doğuşu*, 1954, tuval üzerine yağlıboya, 200x300 cm, YKY koleksiyonu.

Venturi'nin bahsettiği *Güneşin Doğuşu* resmine aktarılan semboller nelerdir? Aliye Berger on bir yaşından itibaren Voltaire'in eserlerini okuyarak büyümüştür ve ondan çok şey öğrendiğini söyleşilerinde anlatmıştır. Voltaire'nin *Micromégas* (1752) eserinin *Güneşin Doğuşu* resmine de ilham verdiği düşünülmektedir. Voltaire'nin felsefe ile bilimkurguyu birleştirerek yazdığı eseri biri Sirius yıldızlı diğeri Satürlü iki kahramanın yedi bölümden oluşan hikâyesidir. Yunanca küçük büyük anlamına gelen Micromégas Sirius yıldızındandır ve önce Satürn gezegenine uğrar. Dördüncü bölüm ve sonrası Micromégas ve Satürlü Cüce'nin Dünya'da başlarından geçen olaylar ve insanlarla

aralarında geçen konuşmalarından oluşur. Voltaire eserinde, Satürn gezegeninden gelenlere Satürnlüler, Dünya gezegenindeki insanlar için dünyalılar, topraklılar terimini kullanır. Dünyalıların minicik olmalarına rağmen evrende kendilerinin çok önemli olduklarını düşünmelerine ve kibirlerine tanık olup şaşırırlar. Aliye bu öyküde geçen “topraklılar” sözcüğünü çok sevmektedir (Oral, 1975: 12). Hikâyede bir dialogda Satürnlü “varlığımız bir nokta, ömrümüz bir an, kendimi koskoca bir okyanusta küçük bir su damlası gibi görüyorum” sözünü kullanır (Voltaire, 2012: 56). Aliye Berger de soyutlama karakteri taşıyan resminde insanları ve evleri okyanusta küçük bir su damlası, koca evrende bir nokta gibi resmetmiştir. Bir köşede balıkçılar, bir köşede camisi ve küçük evleriyle bir kasaba, bir kenarda buğday yıkayan kadınlar, yukarılara doğru küçük bir köy, bir fabrika, bir yerde saman yüklü at arabası, sağ alt köşede içi sünger dolu amforaları taşıyan kahverengi karaltı gibi akıntıya karşı yürüyen kadınlar resme dağılmışlardır. Sağ üst köşeden mavi yeşil bir renk seli akmaktadır ki bu dağları, ovaları, nehirleri ve denizleriyle yeryüzüdür. Hikayedeki farklı bir dialogda Satürnlü’ye güneşin rengi sorulur ve Satürnlü şu cevabı verir: “Sarıya çalan beyaz, ışınlarından birini tayfına ayırdığımızda, yedi renkten oluştuğunu görürüz” (Voltaire, 2012: 57). Sanatçı resmin ana temasını oluşturan güneşi sarmal bir renk girdabı içinde resmeder. Resimde izleyiciyi içine alan sonsuz bir hareket vardır. Hikâyede olduğu gibi resimde de güneş oldukça canlıdır ve her dönüşünde sarıya çalan beyaz, kırmızı, mavi, yeşil gibi birçok rengi içinde barındırır. Aliye Mozartvâri bir resim yapmak istediğini söylemiştir. Resim Mozart’ın müziğinde olduğu gibi varoluşun ve yaşamın anlamının dışavurumu gibidir. İnsan denen varlığın bir hazine olduğunun ve müthiş üretken olduğunun ispatıdır. Resme bakıldığında dünya üzerindeki tek tek yaşayan insanlar için yaşamak ve üretmek güzeldir. Resim güneşin, toprağın, suyun ve havanın mevsimlerle değişen döngüsünü ve devinimini hissettirir. Berger adeta dünyaya ve insanlara Satürnlü dev gibi uzaydan/yukarıdan bakarak, geçmiş, şimdiyi ve geleceği “anda” buluşturan zamansız resmini gerçekleştirmiştir. Sanatçının Voltaire’in Micromégas öyküsünden etkilenmesi ve Mozartvâri bir resim yapma isteği birleşerek *Güneşin Doğuşu* resmini oluşturmuştur.

6. Renkli Gravürleri, Yağlıboya ve Pastel Çalışmaları

Berger 1960-1974 yılları arasında resimlerinde *Mevleviler*, *Bektaşiler*, *Süngerciler*, *Çiftetelli*, *Karagöz*, *Davulcular*, *Horon Tepenler*, *Gecekondu Evleri*, *İnşaat Halindeki Boğaz Köprüsü*, *Galata Köprüsü*, *Surdibi*, *Odun Taşıyanlar*, *Çaçara Dokuyan Kadınlar* gibi konuları kendi üslubuyla resmetmiştir. Aliye Berger denince akla siyah beyaz gravürler gelse de sayıca çok olmasa da renkli gravürleri de bulunur. Rengin kimyasını çok iyi bilir ve anlatım gücü bu resimlerde oldukça başarılıdır. Genellikle çukurbaskı tekniği ile çalışmıştır. Renkli gravürlerinde eau forte (Ofort), acquatinta (lekebaskı) ve karışık teknik kullanır. Gravürlerini zaman zaman Akademi’de bastırılmış, burada İngiliz ve taydus mürekkeplerinin verniklerini kullandığından renkli gravürler de yapabilmıştır. Renkli gravür, işaretleme yöntemi ile üst üste getirilen çeşitli levhalar yardımıyla elde edilir. Öncelikle resmin esasını kazır ve bunun bir kopyasını çıkarır. Sonra bunları bir ya da daha çok renk alabilecek levhalarla yerleri doğru olacak şekilde işler. Taslağa göre bu resimdeki ayrı ayrı renk bölgelerini belirler ve her boya için ayrı levha kazır. İsteddiği yerde iki ya da daha çok rengi üst üste koyarak ara renkler ve tamamlayıcı renkler elde eder. (Koç, 2004: 149). Renkli gravürlerinde özellikle *Mevleviler*, *Bektaşiler*, *Çiftetelli*, *Davulcular*, *Horon Tepenler*’de figürler bir dairenin etrafında dönercesine betimlenir. Bunda seçtiği konuların da etkisi vardır. “Hayatta ne seversem onun resmini yapıyorum. Bugün bir manzara resmi, yarın bir ayakkabı boyacı olabilir bu” diyen sanatçının severek işlediği konuların başında *Mevleviler* resimleri gelir. Mevlana evrendeki en küçük alemde en büyük aleme kadar her şeyin sürekli dönme eylemi içinde olduğunu açıklamıştır. Mevlana’nın “döndükçe dönüşürsün” felsefesini bilen sanatçı ahenk içinde dönen ve dönüşen Mevlevileri resmeder. Bu resimlerde mekâna dair ayrıntılar belirsiz de olsa sağ eliyle gökyüzüne sol eliyle yeryüzüne gönderme yapan dervişler kimliklerinden sıyrılmışlardır. Semazenlerden ikisi sema ederken diğer ikisi ayakta sıralarını beklemektedir. Sema eden Mevlevi’nin arkasında musikiyi icra eden, biri ney çalan, iki derviş bulunur (Görsel 2). Metropolitan Müzesinde bulunan *Mevleviler* çalışmasında farklı olarak mavi fon kullanmıştır (Görsel 3). Hoşgörünün bir insana kazandırabileceği zenginliği tatmış ve her şeye sevgiyle yaklaşmayı bilen bir insan olarak resimlerinde de bunu yansıtmıştır.

Görsel 2. Aliye Berger, *Mevleviler*, 1964, kağıt üzerine karışık teknik, Rabia Çapa koleksiyonu.

Görsel 3. Aliye Berger, *Mevleviler*, 1960, kağıt üzerine karışık teknik, 31, 1x 38,7 cm, Metropolitan Müzesi koleksiyonu.

Aliye Berger Mevlevilere ve dergahlara uzak değildir. Annesi İsmet Hanım'ın eşini kaybettiğinde bir dostu tarafından Fatih'te bir tekkeye götürüldüğü bilinmektedir. Bu tekke 1908 yılında kurulan Fatih'teki Ümmü Ken'an Rifâî dergâhıdır ve Aliye de küçükken annesiyle bu dergaha gitmiştir. Özellikle edebiyatçılardan (Sâmiha Ayverdi, Safiye Erol, Nezihe Araz vd.) çok sayıda müridi olan dergâhın şeyhi Ken'an Rifâî Bey'in (1867-1950) de Şakir Paşa ailesinin evlerine geldiği de bilinmektedir (Özdoğan, 1974: 7). Kenan Bey Aliye Berger'i eşinin ölümünden sonra birçok kez ruhun ebedi olduğu sözleriyle teselli etmiştir (Koç, 2004: 187). Ayrıca Cevat Şakir de bu dergâha intisablıdır ve maarif müfettişi olan, Arapça, Fransızca ve eski Helen dilini bilen Kenan Bey'den ve ayinlere mevlevi, bektâşi ve başka tarikat mensuplarının katıldığı Rufâî dergahından *Mavi Sürgün* kitabında bahseder (Halikarnas Balıkcısı, 1983: 23).

Aliye Berger kişiliğindeki sevgi ve hoşgörüyü, çocukluğundaki gözlemleri ve deneyimleri ile birleştirerek, *Mevleviler ve Bektâşi* gravürlerini yapmıştır. *Bektâşi* resminde tekke yazılarında kullanılan başlıca sembolik öğelerden taç yer alır (Görsel 4). Burada yer alan iki tacın da Bektâşi ve Rufai taçları olduğu düşünülmektedir. Kaligrafik soyut yazılar ise tekkelerde kullanılan derviş çeyizi olarak da adlandırılan çeşitli aletleri simgeliyor olabilir. *Bektâşi* gravürünün metal baskı versiyonu İstanbul Resim Heykel Müzesi'nde bulunmaktadır. Sanatçının 1966 yılında Beyoğlu'ndaki Narmanlı Han'da çıkan yangında evi ve atölyesi çalışmalarıyla birlikte yanmıştır. Yardıma gelen komşuların sağa sola savurduğu yastıklardan çıkan kuş tüyleri havaya savrulur, alev alır, yanan atölyenin içinde dört bir yana uçan parıltılı ateş böceklerine dönüşür. Manzara müthiştir, alevlerden büyülenen Aliye birdenbire eline boyalarını alarak sahneyi resmetmeye başlar (Koç, 2004: 190). *Yangın* resminde bir kibrit ucu gibi gözükken kırmızı alev topunun geçtiği yerleri hızla yakmasını ve bir renk cümbüşüne dönüştürmesini betimlemiştir (Görsel 5).

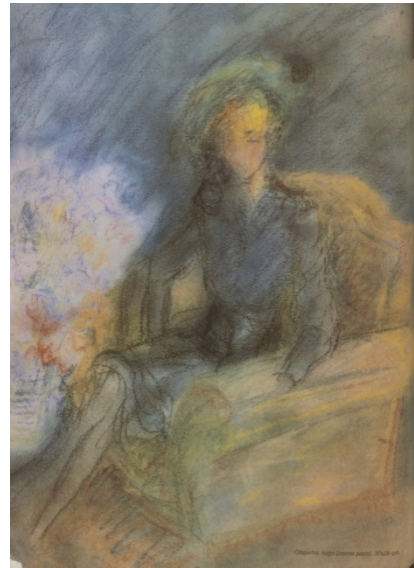
Görsel 4. Aliye Berger, *Bektaşî*, Gravür üzerine boyama, 76x 28 cm, Özel koleksiyon.

Görsel 5. Aliye Berger, *Yangın*, 1966, Duralit üzerine yağlıboya, Özel koleksiyon.

Aliye Berger dönem dönem kendi portrelerini de yapmıştır. Bir ressamın otoportresini yapması bir nevi kendini tarihe not düşmesidir. Sanatçının kendini anlama/anlamlandırma arayışıdır. Başlangıçta daha yoğun olarak karakalem otoportreleri yapmıştır ve bu resimlerde acısını yüzünden okunacak şekilde betimlemiştir. Pastelle boyadığı otoportrelerinde yüzünü belli belirsiz betimlemiştir. Rengi otoportrelerinde de çizgiye eşdeğer bir kompozisyon elemanı olarak kullanır. Bu resimlerde acı ve hüznü hissedilir (Görsel 6, 7). Guaj otoportresinde boynunu örten yakası pek sevdiği otrişe benzeyen belirsiz giysisi içinde, dudakları, elmacık kemikleri, güneş rengiyle bakır renginin birleşiminde betimlemiştir. En sevdiği ressamlar arasında yer alan Munch'un dışavurumcu renk kullanımı ile Rembrandt'ın adeta bir günlük gibi yaptığı otoportrelerinden ilham almıştır. Kabarık saçları, derin bakan mavi gözleri, mavi-turuncu karışımı saçları ile ruhunun hem hüznünü hem de çocuksu coşkusunu yansıtabilmiştir (Görsel 8).

Görsel 6. Aliye Berger, *Otoportre*, Kağıt üzerine pastel, 50x37 cm, Özel koleksiyon.

Görsel 7. Aliye Berger, *Otoportre*, Kağıt üzerine pastel, 37x29 cm, Özel koleksiyon.

Görsel 8. Aliye Berger, *Otoportre*, 38x24 cm, Kağıt üzerine guaj, Özel koleksiyon.

Aliye Berger güzel bir dünyada yaşadığımızı ve bunu anlamak için dünyayı renkli görmek gerektiğini düşünen bir insandır. Resimlerinde olduğu kadar kıyafetlerinde de renk önemlidir. Renkli gravürlerinde renkleri belli bir noktanın etrafında dönen bir devinim içinde kullanmıştır. *Davulcular* tablosu hareketin dışavurumuna güzel bir örnektir. Ünlü davulcu Karayılan, Aliye'yi öyle etkilemiştir ki "onu resimleyemeden edemedim" demiştir (Oral, 1975: 11). Karayılan, Yapı Kredi Bankası'nın düzenlediği festivallere arka arkaya 3 yıl katılmıştır. Aliye Berger muhtemelen bu festivallerde Karayılan'ı görmüştür. Karayılan öyle bir davulcudur ki davulu çalarken kendisi de dans etmekte, davul çalmayı bir gösteriye çevirmektedir. Tokmağı ve çırpıyı (meçük) havaya atıp tutması, davulla birlikte dönmesi ve kafası yere degecek şekilde yere yatarak davul çalması onu meşhur eden hareketleridir. Ünü yurtdışına ulaşmış davulcunun gerçek ismi Mahir Dağlıoğlu'dur (1909-1964). Karayılan'ın davulu onun için kutsaldır, davulunu kendisi yapmakta ve özenli bir şekilde kılıfıyla taşımaktadır. Davulunu yere bırakmamaya ve yüksek bir yere asmaya özen göstermektedir. Gece yatmadan önce parmaklarıyla davulunun derisine dokunur; adeta davulun da bir ruhu varmış gibi "Güzel, çok güzel. Haydi uyu aslanım?" diye davuluyla konuşmaktadır (<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-94803/davulcu-karayilan-mahir-daglioglu.html>). Berger, Karayılan'ın adeta bir Şaman gibi kendinden geçercesine davulunu çalmasından, bir esrime etkisi yaratan görsel şovundan ve davuluyla olan özel ilişkisinden etkilenmiştir. Yaptığı işe yalnız iki elle değil, bütün vücuduyla sarılmış olan Karayılan'ı bir sarmal motif içinde bir yandan dönerken, bir yandan tokmağı davula vururken betimlemiştir. *Karayılan/Davulcu* resminin farklı renklendirmeler ve değişik malzemeler üzerine çeşitli versiyonlarını da yapmıştır (Görsel 9, 10, 11).

Görsel 9. Aliye Berger, *Davulcu/Karayılan*, 1972, metal baskı, 75x 27,5 cm, MSGSÜ İRHM koleksiyonu.

Görsel 10. Aliye Berger, *Davulcu/Karayılan* resminden detay, 1972, karışık teknik, 28x74 cm.

Görsel 11. Aliye Berger, *Davulcu/Karayılan*, karışık teknik, 28x75 cm.

Sanatçı *Karadeniz Oyunları*, *Horon Oynayanlar*, *Halaycılar*, *Dansçılar* gibi folklorik dans çalışmaları da yapmıştır (Görsel 12, 13, 14). Bu gravürler genellikle renklidir. Sabahattin Eyüboğlu'nun "titrediklerini görüyorum" dediği bu figürlerde hareket ön plandadır (Özdoğru, 1974: 7). Aliye Berger coşkulu bir insandır ve dans resimlerinde bu coşku hissedilmektedir. Renkleri bazen canlı, bazen daha soluk kullandığı halay, dans, horon resimleri Matisse'nin *Dans* resimlerine benzer. Soğuk mavi-yeşil arka plana karşı dans eden nü'lerin ritmik ardışıklığı, özgürleşme duygularını iletir. Aliye'nin hayatında müzik hep vardır, dans resimlerinde de müzik ve ritm hissedilmektedir. *Halaycılar* ve *Dansçılar* gravüründe daha parlak renkler ve farklı malzemeler kullanarak dokulu bir görünüm elde etmiştir.

Görsel 12. Aliye Berger, *Karadeniz Oyunları (Horon)*, 1960, gravür baskı.

Görsel 13. Aliye Berger, *Halaycılar*, gravür üzerine renklendirme, 37x27 cm.

Görsel 14. Aliye Berger, *Dansçılar*, karışık teknik.

Yaşamının son yıllarında toplumun değişen yapısını gösteren gecekondu resimlerinde kendine has renklerle ve biçimlerle ele almıştır. Bir yandan çarpık kentleşmeye dikkat çekerken bir yandan kentte var olabilme çabalarını gösterir. 1972 yıllarına tarihlenen *Gecekondu* resminde evler yer kabuğunun katmanları gibi üst üste istiflenmiştir (Görsel 15). Dikey olarak yaptığı bu çalışmalarda katmanları rengarenk pembeler, morlar, maviler, sarılar, turuncularla boyamıştır.

Görsel 15. Aliye Berger, *Gecekondu*, 1972, gravür, 78x28 cm, özel koleksiyon.

Yaşar Kemal'in "sanatının temeli, büyüklüğü onun kişiliğinden kaynaklanır" dediği Aliye Berger sanatıyla bir bütün olarak yaşamıştır (Kemal, 1975: 17). Yaşamdaki her şey onu etkiler, kırdaki bir çiçek, denizde gördüğü balık, bulutun hareketi veya bir gecekondu onu büyüleyebilir ve resimlerinde de çocuksu bir heyecanla tüm bunlara yer vermiştir.

7. Katıldığı Uluslararası Sergiler ve Bienaller

Aliye Berger ilk sergisini açtığı 1951'den 1974 yılına kadar on iki kişisel, altmışa yakın karma sergiye katılmıştır. Uluslararası bienallere davet edilmiştir. Cincinnati Sanat Müzesi tarafından 1950'de düzenlenmeye başlayan Uluslararası Çağdaş Renkli Litografi Bienali'nin 1956 yılında düzenlenen dördüncüsünde Aliye Berger ablası

Fahrünissa Zeid ile Türkiye'yi temsil etmiştir (Yıldız, 2021: 585). Tokyo Uluslararası Gravür Bienali'ne 1960 yılında katılmıştır. Kaynaklarda “İş ve İstihsal” yarışmasından bir yıl sonra Tahran Bienali'nin ikincisinde ikincilik ödülü aldığı yazmaktadır. Oysa ki Tahran Bienali 1958-1966 yılları arasında beş kez düzenlenmiştir. 1966'daki son bienale kadar sadece İranlı sanatçıların eserleri sergilenmiştir (<https://www.guggenheim.org/blogs/map/postwar-cultural-flows-and-their-legacies-tehran-sao-paulo-rio>). Son bienale İran'dan 38, Türkiye ve Pakistan'dan 37'şer sanatçı katılmıştır. Aliye Berger'de bu sanatçılar arasındadır ve ikincilik ödülü almıştır. İstanbul, Ankara, Londra, Paris, Viyana, Ravalpindi (Pakistan, 1973) ve İslamabad'da kişisel sergiler açar. Londra, Paris, Leipzig, Cincinati gibi kentlerde açılan karma sergilerde yer almıştır (Koç, 2004: 259). 1957'de “Modern Türk Sanatı Sergisi” (Edinburgh, Londra), 1958 ve 1960'da Paris Uluslararası Kadınlar Klübü Sergisi, 1960'da Leipzig, 1963'de Paris, Viyana, Berlin'de açılan “Türk Ressamları Sergisi”ne katılır. 1964'de Paris'te açılan “Bugünün Türk Sanatı Sergisi” (Avrupa'da çeşitli şehirler ve yakınoğu) ve 1965 yılında Bükreş'de açılan “Çağdaş Türk Grafik Sanatı Sergisi”nde (Leningrad, Moskova, Prag, Helsinki) eserleri sergilenmiş ve Türkiye'yi temsil etmiştir. Bu sergi Romanya, Tunus, Cezayir, Lübnan, Finlandiya, Sovyet Rusya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Polonya gibi ülkeleri dolaşmıştır. Yabancı basında sergi hakkında çıkan yazılarda eserler doğuluk-batıllık, özgünlük, yerellik bağlamında tartışılmıştır. Ayrıca Türk sanatçıların eserlerinin teknik başarısına ve soyut sanatı kolayca benimsemiş olmalarına dikkat çekilmektedir (Yıldız, 2022: 103). Berger Türk Ressamlar Derneği'nin 1967'de Roma'da açtığı sergiye ve 1968'de İstanbul'daki sergisine katılmış, yarışmada ikinci olmuş ve gümüş madalya kazanmıştır. İskenderiye Bienali'nin dokuzuncu ve onuncu edisyonuna katılmıştır (<https://saltonline.org/tr/1393/uluslararası-bienallere-türkiye-katilimi>). Belçika'da (1972) “Çağdaş Türk Gravür Sanatı” sergisinde yer almıştır. Son sergisini 1972 yılında Taksim Sanat Galerisi'nde açmış aynı sergiyi Ankara'ya da götürmüştür.

Sanatçının birçok eseri uluslararası müzelerde bulunur. 1964 yılında Viyana'da Nansen Haus Galeri'de açtığı kişisel sergisinden sonra Albertina Müzesi 4 gravürünü satın almıştır. Viyana Albertina Müzesi ile konu hakkında görüşülmüş, sanatçının Müze deposunda *Mevleviler* (2 adet), *Ayakkabıcı Tezgâhi* ve *Hamamda Kadınlar* isimli dört gravürünün bulunduğu bilgisi Müze yetkilileri tarafından onaylanmıştır. Metropolitan Müzesinde *Mevleviler* adlı bir çalışması bulunur (G.3). Nebraska Sheldon Memorial Gallery'de *Haliç'te Yoğurtçu*, *Kompozisyon*, *Geri Dönüş (Uyuyan Figürler)*, *Yoğurtçu* adlı eserleri (<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1117&context=sheldonpubs>), Hudson River Müzesinde *Dervişler* adlı eseri vardır. Ulusal müzelerde ve koleksiyonlarda da çalışmaları bulunur. İstanbul Resim Heykel Müzesinde 22, Ankara Resim Heykel Müzesinde 3, İzmir Resim Heykel Müzesinde 2, Marmara Üniversitesi Cumhuriyet Müzesinde 1 çalışması yer alır.

Çalışmanın gücüne inanan bir insan olarak aklındaki bütün düşleri gerçekleştirmek için ilk sergisini açmasından ölene kadar geçen yirmi üç yıllık sürede sürekli üretmiştir. Berger 1974'de hastanede yatarken bile penceresinden Boğaz köprüsünün yapımını izleyip resim yapmaya devam etmiş ve son çalışmaları iki köprü gravürü olmuştur (Koç, 2004: 215). Aliye Berger 9 Ağustos 1974'de vefat eder. Yaşarken Karl Berger için anıtsal bir mezar taşı yaptırmak istemiş ama bir türlü yaptıramamıştır. Füreya Koral, teyzesinin ölümünden sonra Akademi'ye giderek birbirine sarılmış iki vücudu yansıtan bir heykel yaptırmış ve Aliye ile Karl'ın mezarlarının tam ortasına yerleştirmiştir.

8. Sonuç

Aliye Berger, Osmanlı'nın son zamanlarını ve değişimlerini yaşamış, Türkiye'deki değişimlere tanıklık etmiş, aldığı eğitim ile kendini geliştirmiş, zamanının ötesinde dünya insanı olabilmiş bir sanatçıdır. Aşkı Karl Berger'i kaybetmesiyle başladığı sanat hayatına, yaşadığı acıyı ve duyguyu aktarabilmiştir. Yaşadığı kayıplar onu yaşamın bilincine, sezgisine erken varan insanlardan yapmıştır. Hayatı onun için yaşamaya değer kılan şey sanat olmuştur. Hayatın müthiş olduğuna ve dünyaya güzel bakmak gerektiğine inanmıştır. Tutku ve aşkla üreten Berger'in düşünce tarzı sanatında hayat bulmuştur. Özellikle renkli gravürlerinde seçtiği konular hızlı, dinamik ve canlıdır. Resme başlarken ilk olarak konuya odaklanır sonra hayal gücüyle konuları insanı çarpan, etkili resimlere dönüştürür.

Çalışmaları üstünde düşünülmüş kuvvetli çalışmalardır. Çalışırken disiplini elden bırakmaz ve ona göre sanattaki disiplin içindeki duygu, düşünce ve davranışlara estetik biçim kazandırmaktır. Birçok rengi bir arada kullanabilen, hayalgücünün avantajıyla kafasındaki görüntüyü gravürlerine aktarabilen bir sanatçıdır. Bazen de gravürlerini yapmadan önce karakalem çalışmış, suluboya veya yağlıboya versiyonunu da yaptıktan sonra plakalara aktarmıştır. Renkli gravürlerinde soyuta yakın lekesel çalışmıştır. Çoğu renkli gravüründe bir mekân algısından söz edilemez. Berger'in özellikle *Mevleviler*, *Karayılan*, *Halaycılar*, *Karadeniz Oyunları* gravürlerinde figürler yüzeyden renk ve leke ile ayrılmaktadır. *Dansçılar* resminde ise figürler mekânla bütünleşerek resmin uzaktan tamamen soyut bir resim olarak algılanmasını sağlamaktadır.

Aliye Berger için gördüğü, okuduğu, dinlediği her şey ilham vericidir. İlham aldığı konuyu kendine has yorumuyla birleştirip özgün bir çalışmaya dönüştürmeyi başarmıştır. Nuri İyem'in deyişiyle ilham perisinin yakasına yapıştığında âlemi alt üst eden dünyalara sürükler (İyem, 1975: 31). *Güneşin Doğuşu* resminde Voltaire'nin Micromégas'ından, Mozart'ın müziğinden, hayatın kendisinden ve dinamizminden ilham almıştır. 1954 yılında kazandığı birincilik ödülüyle soyut resmin çağı yakalamakta önemli olduğunu göstererek Türk sanatında yeni bir dönemin kapısını aralamıştır. Sanat konusunda resmi kuruluşların desteğini almadan, Akademi'den bağımsız, kendi bildiği doğrultuda çalışan bir ressamın da var olabileceğini kanıtlamıştır. Kendine has deneysel tarzı ile gravüre özgün bir yorum getirmiş ve Türkiye'de gravürün yaygınlaşmasında öncü isimlerden biri olmuştur.

Kaynakça

- Berger, A. (1954). *Aliye Berger Anlatıyor*, Vatan, 19 Eylül 1954.
- Devrim, Ş. (2010). *Harika Çılgınlar Şakir Paşa Ailesi*, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Endres, C. (2012). *Edouard Roditi ve İstanbul Avangardı*, Texas Studies in Literature and Language, Vol. 54, No. 4, Winter, s. 471-493.
- Erbil, D. (1975). *Aliye Berger Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 16 Ekim -1 Kasım 1975*, İstanbul: Apa Ofset, s. 3-9.
- Gören, A. K. (2010), *100 Koleksiyondan Nuri İyem*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Halikarnas Balıkcısı. (1983). *Mavi Sürgün*, Ankara: Bilgi Yayınları.
- İyem, N. (1975). *Aliye Berger Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 16 Ekim -1 Kasım 1975*, İstanbul: Apa Ofset, s.31.
- Kemal, Y. (1975). *Aliye Berger Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 16 Ekim -1 Kasım 1975*, İstanbul: Apa Ofset, s. 16-17.
- Koç, E. (2004). *Alyoşa*, İstanbul: Can Yayınları.
- Noyan, M. (2002). *Aliye Berger ve Sanatı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Oral, Z. (1975). "Aliye Berger'in Yaşama Sevincini Yansıtan, Birer Renk Cümbüşü Taşıyan Gravürleri Sergileniyor", *Milliyet Sanat Dergisi*, 155, Ekim, s.10-13.
- Özdoğru, N. (1974). "Aliye Berger: Bir Demet Çiçekti O, Elvan Elvan!", *Milliyet Sanat Dergisi*, S.93 Ağustos, İstanbul, s. 6-10.
- Sönmez, N. (1994). "1954 Yapı ve Kredi Bankasının Resim Müsabakası ve Çağdaş Türk Sanatı Üzerine Etkileri", *Aliye Berger Güneşin Doğuşu*, Maçka Sanat Galerisi Aralık 1994-Ocak 1995 (Sergi Katalogu), İstanbul.
- Tansu, S. N. (1954). "L. Venturi İle Bir Konuşma", *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ekim 1954, s.5.

Voltaire. (2012). *Micromégas ve Diğer Hikayeler*, çev. Hasan Fehmi Nemli, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Yıldız, E. (2021). “Türkiye’nin Uluslararası Bienallere 1950’li Yıllardaki Katılımı”, *Art-Sanat*, S.16, s. 575–616.

Yıldız, E. (2022). “Ulusallık ve Evrensellik Tartışmaları Bağlamında Türkiye’nin Uluslararası Sergilerde ve Bienallerde Temsili (1950-1970)”, *Yedi*, S. 27, s. 95-111.

İnternet Kaynakları

Diba, L. (2016). “Post-war Cultural Flows and their Legacies: Tehran, São Paulo, Rio”, <https://www.guggenheim.org/blogs/map/postwar-cultural-flows-and-their-legacies-tehran-sao-paulo-rio> (10.02. 2022).

<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1117&context=sheldonpubs> (25.01. 2022).

<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-94803/davulcu-karayilan-mahir-daglioglu.html> (25.01. 2022).

[https://saltonline.org/tr/1393/uluslararasi-bienallere-turkiye-katilimi_\(10.02.2022\)](https://saltonline.org/tr/1393/uluslararasi-bienallere-turkiye-katilimi_(10.02.2022)).

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Erdoğan, A. (ed.), (2019). *Yapı Kredi Koleksiyonu’ndan Renkler*, İstanbul: YKY, s.100-101.

Görsel 2. <https://awarewomenartists.com/en/artiste/aliye-berger> (10.01.2022).

Görsel 3. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/733907>(20.01.2022).

Görsel4. [https://artam.com/muzayede/300-degerli-tablolar-ve-antikalar/aliye-berger-1903-1974-bektasiler\(02.02.2022\)](https://artam.com/muzayede/300-degerli-tablolar-ve-antikalar/aliye-berger-1903-1974-bektasiler(02.02.2022)).

Görsel 5. Toros, T. (2002). “Yaşamı ve Sanatıyla Aliye Berger (1903-1974)”, *Antik Dekor*, S.72, s.92.

Görsel 6. Noyan, M. (2002). *Aliye Berger ve Sanatı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 78.

Görsel 7. Toros, T. (2002). “Yaşamı ve Sanatıyla Aliye Berger (1903-1974)”, *Antik Dekor*, S.72, s.88.

Görsel 8. İrepoğlu, G. (2017). *Turkuaz:Gökyüzünün ve Yeryüzünün Mirası*, İstanbul: Mylos Yayın Grubu, s.313.

Görsel 9. Noyan, M. (2002). *Aliye Berger ve Sanatı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.204.

Görsel 10. Noyan, M. (2002). *Aliye Berger ve Sanatı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.205.

Görsel 11. Özsezgin K. ve Asher M. (1989), *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*, Cilt:4, İstanbul: Tıglat Basımevi, s.153.

Görsel 12. <https://awarewomenartists.com/en/artiste/aliye-berger/> (10.01.2022).

Görsel 13. <https://www.gzt.com/arkitekt/disavurumcu-ressam-aliye-berger-3563329> (20.01.2022).

Görsel 14. https://www.alifart.com/danscilar_207655/ (10.01.2022).

Görsel 15. Toros, T. (2002). “Yaşamı ve Sanatıyla Aliye Berger (1903-1974)”, *Antik Dekor*, S.72, s.87.